

K vesnickému domu na Rokycansku

Drobnosti s využitím fototéky plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu

KAREL FOUĐ – JAROSLAVA KOVÁČOVÁ

Příspěvek souhrnně uvádí základní podoby vesnického (lidového) domu na Rokycansku, roubeného i zděného, včetně nástinu jeho stavebních proměn přibližně od poloviny 19. do druhé poloviny 20. století. Autoři berou v úvahu základní urbanistický kontext a opírají se o poznatky z terénních průzkumů a dokumentace vesnických staveb, jakož i o výsledky vlastního studia početného souboru archivních fotografií ve fototéce územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu.

Klíčová slova: Rokycansko — lidový dům — vesnice v 19. a 20. století — změny stavebních technik a technologií — památky lidového stavitelství — V. Mencl — archivní fotodokumentace

Až do počátku devadesátých let 20. století se stavebníci a projektanti spoléhali při obnově památek lidového stavitelství v západočeském regionu hlavně na národopisnou, vlastivědnou nebo umělecko-historickou literaturu, pokud vůbec nějaká na dané téma existovala.¹ Od konce 20. století až dosud jsme svědky nástupu řady nových publikací, které se zabírají hmotnou kulturou na vesnici v minulosti a venkovem obecně. Jejich autoři pracovali jak

s historickými prameny, tak i s podklady získanými terénním výzkumem.²

V poznání památek lidového stavitelství a v péči o ně sehrává významnou, v mnoha směrech doslova nezastupitelnou úlohu dobová fotodokumentace. Ve fototéce plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu se dochovala pozoruhodná kolekce snímků památek uvedeného typu, pořizovaných od počátku šedesátých let

1 Do nepočetné skupiny autorů, kteří se ve 20. století vážně zabývali vesnickým domem na Rokycansku, patřil J. Brož. Ve své publikaci *Lidové stavby na Plzeňsku*, 1. část, věnoval v roce 1922 pozornost obci Ejpovice a dějinám zdejších zemědělských usedlostí a jejich architektuře, silně ovlivněné lidovým klasicismem. Text doprovodil vlastními perokresbami, které mají vysokou vypovídací hodnotu. Obdobně zpracoval vesnici Mokrouše v 2. části stejné publikace, která vyšla rovněž v roce 1922. J. Brož stál u zrodu pozoruhodného díla *Plzeňsko*, díl I, vydaného v Praze roku 1934. Obsáhlou publikaci tvoří kromě textu také fotografie z let 1910–1930 (některé z nich jsou dnes součástí sbírkového fondu *Národopisné muzeum v Plzni*, uloženého v Západočeském muzeu), vytištěné na křídlovém papíru, a perokresby právě od J. Brože. Venkovského domu na Rokycansku, především pak roubené architektury, se dotkl MENCL, V.: *Lidová architektura v Československu*. Tamtéž, v kapitole *Dřevěný dům v jižních Čechách a na Plzeňsku*, s. 276. V. Mencl uvádí: „*Jakmile vystoupíme do vyšších poloh dnešního Spálenopoříčska a Mirošovska, dostáváme se do kraje poněkud jiných; tady zemědělství už ustupovalo práci v lesích a chudým horským pastvinám; dřevěný dům, který se tam zachoval, a to až do našich dnů v převažujícím množství, měl jiný, více horský, prostý a tvarově mladší ráz. Jeho oblast tvořila dlouhé táhlé pásmo, které z Dobříšska běželo přes pastvinatá úbočí a horská údolí Brd na Strašickou a Hořovickou na východní okraj křivoklátských lesů, zasahující Zbirožsko a dotýkající se střední Mže jak v okolí Ostrovice a Skryjí, tak i Městečka u Křivokláta. Byl to kulturně mladý okrsek ve studených vysokých polohách, za starých časů v zimě jistě jen těžko přístupných, okrsek, který protkávala jen řídká síť gotických kostelů [...]*“ V. Mencl neopomenul ani zděnou architekturu v obcích, které majetkoprávně patřily pod Plzeň (v dnešním okresu Rokycany se jednalo především o Ejpovice, které byly až do konce patrimoniální éry zčásti majetkem města Plzně, zčásti města Rokycan).

2 Významnou práci, která se zabývá vesnickým domem na Rokycansku, nedávno publikoval PEŠTA, J.: *Encyklopedie vesnic České republiky*, 3. díl. Jednotlivé lokality, pozoruhodné jak svou urbanistickou strukturou, tak souborem památek lidového stavitelství, jsou v knize řazeny abecedně. Okres Rokycany je zastoupen obcemi Čilá, Dobřív, Drahoňův Újezd, Ejpovice, Hradiště, Chlum, Jablečno, Kakejcov, Lhota pod Radčem, Litohlavy, Medový Újezd, Mokrouše, Ostrovec, Plískov, Podmokly, Sklená Huť, Strašice, Trokavec a Pančava, Vejvanov, Vísky a Zvíkovec; některé z nich jsou od roku 1995 plošně památkově chráněny. Tématu vesnických památkových rezervací a zón v Plzeňském kraji, tedy i několika obcím v okrese Rokycany se věnují FOUĐ, K.; KAREL, T.: *Lidová architektura – vesnické památkové rezervace a zóny, krajinné památkové zóny v Plzeňském kraji*. Kapitoly v jejich zpracování se svou strukturou podobají podání vesnic J. Peštou. Jde o běžně užívané a logické schéma: úvodní stručnou pasáž o historii osídlení doplňuje popis lokality podle indikační skicy mapy stabilního katastru, nástin pozdějšího urbanistického vývoje a pak především popis dochovaného historického stavebního fondu se zaměřením zejména na památky lidového stavitelství. K textu jsou připojeny aktuální fotografie a mapy stabilního katastru. Pro praxi památkové péče má mimořádný význam, že K. Foud a T. Karel do své publikace zařadili graficky vyjádřené památkářské vyhodnocení zástavby v rozsahu památkově chráněného území. – BATĚK, F.; HRACHOVÁ, H.; PRAŠIL, P.: *Rokycansko na starých pohlednicích*. Titíž: *Zbirožsko na starých pohlednicích*. Jde o zdařilé publikace vhodné pro národopisnou práci a zpracovatele lokální historie. Obsahují stovky reprodukcí starých pohlednic, z nichž mnohé vznikly ještě na konci 19. století. Ty nejmladší jsou ze čtyřicátých let 20. století. Poukazují na stavby jak dnes už zaniklé, tak radikálně přestavěné a doprovází je text se stručným vylíčením dějin osídlení. V mnoha směrech objevná je pro Rokycansko zcela nová publikace ROŽMBERKÝ, P.; VÁREKA, P.: *Středověké osídlení Rokycanska*.

Obr. 1. Ostrovec (okr. Rokycany), zemědělská usedlost čp. 3. Roubené obytné stavení trojdílné dispozice s uzavřeným záspím. Štítové uliční průčelí. Někdy před rokem 1995 bylo stavení rozebráno a následně nahrazeno hmotovou replikou. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto J. Gryc, 1988)

20. století pracovníky tehdejšího Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni.

Rokycansko je stejně jako jiné oblasti na Plzeňsku regionem s proměnlivou tváří a stále bohatým fondem historických lidových staveb. Zatímco pro jeho západní až jihozápadní část je typický zděný dům, ve výrazu formovaný především takzvaným lidovým klasicismem v první polovině 19. století, v části severní, střední, východní a jihovýchodní dominuje dům roubený. Spalné, tedy ponejvíce dřevěné konstrukce existovaly na Rokycansku podle předpokladu od doby, kdy si lidé začali stavět svá obydlí v úrovni nad zemí. Dřevo převládalo jako hlavní stavební materiál prakticky až do druhé poloviny 19. století;³ tehdy nastal jeho poměrně rychlý ústup ve prospěch cihelného zdiva. Náhradu dřevěných staveb za objekty zděné uspíšily četné požáry a pochopitelně i dožívání dřevěných konstrukcí. Již dříve, především v oblasti mezi Plzní a Rokycany, se začalo uplatňovat místo roubených stěn zdivo z lomového kamene, hlavně z místního pískovce.

Historické dřevěné stavby na vesnici poměrně rychle mizí od padesátých let minulého století. Dnes jde už jen o pouhý zlomek stavebního fondu, jak si ho představujeme podle map stabilního katastru z první poloviny 19. století.⁴

Typickým reprezentantem roubeného domu na Rokycansku je přízemní stavení obdélníkového půdorysu, orientované do návsi nebo do ulice svým štítem sedlové nebo polovalbové střechy. Roubené stěny jsou prakticky bez výjimky provedeny z tesaných trámů, spáry mezi trámy vyplněné mechem zakrývá mazanice. Časté je plošné překrytí celých stěn, předtím opatřených drobnými

klínky, mazanicí, následně opatřenou nátěrem z vápeného pačoku. Hlína jako tepelněizolační materiál, s výhodou svých protipožárních vlastností, se běžně uplatňovala

3 Zákaz staveb domů ze dřeva podle dvorského dekretu z roku 1816 byl v běžné stavební praxi na Rokycansku i jinde prokazatelně porušován.

4 Mapy stabilního katastru pořizované císařskou kanceláří v třicátých letech 19. století pro Čechy i Moravu zaznamenaly s dodnes udivující přesností uspořádání krajiny a urbanistickou strukturu sídel do podrobnosti jednotlivých staveb a dalších objektů. Pomyslný bonus tvoří, jak je všeobecně známo, barevné rozlišení objektů na stavby dřevěné (spalné), vyznačené žlutě, a zděné (nespalné), které mají na mapě červenou barvu. (Blíže viz ŠKABRADA, J.: *K problematice barevného rozlišení vesnických staveb na mapách stabilního katastru v Čechách*, s. 199–206, jenž uvedl a na příkladech doložil, že hlavním kvalitativním kritériem barevného pojednání domů v mapách katastru byly podmínky požárního zabezpečení, tedy povaha topeniště, dřevěný nebo zděný komín, černá kuchyně.) Už od druhé poloviny 18. století byla snaha zabránit prostřednictvím různých patentů a nařízení často fatálním požárům, při nichž zanikaly celé vsi. Nové budovy měly být provedeny z kamene. Roubené stěny měl chránit hliněný lepenec. Je logické, že zvýšená pozornost byla při tom věnována komínům. Zděné komíny měly přednost. Naopak komíny ze dřeva, postavené jako dřevohlinitá konstrukce, kde hrozilo velké nebezpečí požárů, byly zakazovány. Za samozřejmé se považovalo vymístění průmyslových provozů využívajících ohně mimo zástavbu sídel. Tradice, obliba dřeva jako stavebního materiálu a jeho snadná dostupnost však způsobily, že ještě v první polovině 19. století dřevěné stavby na Rokycansku zcela převládaly nad stavbami zděnými (nespalnými).

i v interiérech jak na stěnách, tak na stropěch, obvykle povalových.

Stavebním prvkem, jímž se lidový dům na Rokycansku liší od těch jinde na venkově v Plzeňském kraji, jsou zápražní pavláčky, zvané též záspí. Vyskytují se obvykle na podélné, ale někdy i na štítové straně objektu, kryté přesahem střechy. Sloupky záspí mohou být zdobeny dekorativní řezbou. Zápraží má prkenné bednění, vstup kryjí plná vrátka. Pěkným příkladem takové stavby je chalupa čp. 3 v Ostrovci (obr. 1). Její střecha byla přetažena jak přes podélnou (východní), tak i štítovou (severní) stranu objektu.⁵

Patrových vesnických domů ze dřeva se na Rokycansku a na Zbirožsku nalézá velmi málo. Patří k nim známý starobylý mlýn čp. 12 v Ostrovci. Jiný patrový roubený dům, opatřený v patře pavláčkou, dosud existuje v Týčku (čp. 25; obr. 2).

Štítové domy si často uchovaly takzvanou lomenici, tedy bednění ze šikmo kladených prken. Obdobně byl proveden například štít chalupy čp. 28 v Týčku. Z Těškova pochází snímek, pořízený v roce 1964 V. Doubou. Jsou na něm dvě roubená stavení – čp. 20 a čp. 21, stojící na severozápadní straně návsi. Návesní štít domu čp. 21 (dům existuje takřka beze změn dodnes) má lomenici se šikmými boky a středem vyplněným svisle kladenými prkny. Naproti tomu sousední dům čp. 20 (fakticky zanikl v důsledku radikální transformace, při které vzaly za své roubené stěny) se vyznačoval štítem bedněným jen pomocí svisle kladených prken. Štít pobitý svisle přes sebe kladenými prkny měla také chalupa zemědělské usedlosti čp. 31 v Chlumu. V roce 1963 ji vyfotografoval spolupracovník V. Douby, K. Tůma. Stavení přetrvalo dodnes skoro tak, jak bylo před půlstoletím; pouze roubení už není opatřeno vápenným pačokem, ale soudobým tónovacím přípravkem úpravy povrchu dřeva. – Složitější formou bednění jsou dvouřadé lomenice. Jako příklad lze uvést podstřešní část štítu na stavení malé chalupnické usedlosti čp. 42/E5 v Hlohovičkách.⁶

Staré vesnické domy na Rokycansku mají běžnou trojdílnou dispozici komorového typu. Přední díl se světnicí je jak jednoprostorový, tak dvoutraktový. Totéž pak v mnoha případech platí i pro zadní díl. Někde se dochovala zděná struktura černé kuchyně, často s mohutným – průlezným komínem (černé kuchyně byly později běžně adaptovány ve snaze mít moderní kuchyň, případně její místo zaujala koupelna, komora nebo třeba spíž). Síň ve střední části domu sloužila jako hlavní komunikační prostor s možností vstupu do světnice, černé kuchyně, komory nebo do zadní světnice. Velmi často se v síni nalézalo schodiště – obvykle žebříkové, umožňující přístup na půdu.

Roubená konstrukce stěn se uplatňovala i při výstavbě dalších objektů, jako byly chlévy, komory, sýpky, stodoly, kolny nebo vozovny. Roubené stodoly (obvykle ležící v hloubce dvora; viz Újezd sv. Kříže, usedlost čp. 18; obr. 3) mají obdélníkový půdorys a tradiční trojčetnou dispozici: mlat a dvě perny. Pokud se týče sýpek – většínou bez roubené klenby, jak ji známe například z Klatovska nebo jižního Plzeňska –, jedná se o stavby kombinující komoru (sýpku) s kolnou. Na Rokycansku a na Zbirožsku je však takových sýpek už jen poměrně málo. Přízemní objekty většinou menšího půdorysu, opatřené sedlovou střechou, jsou častější. Existovaly zde však i sýpky patrové,

Obr. 2. Týček (okr. Rokycany), dům čp. 25. Roubený patrový dům s pavláčkou. Dosud existuje. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto K. Tůma, 1963)

5 MENCL, V., c. d., s. 276, tuto úpravu staveb na Rokycansku a Zbirožsku podal stručným způsobem: „Aby sníž nezasypával zásep, běží podél boční strany domu při záspí plné dřevěné poprsníky, které někdy stavěli i na straně štítu“. – Dům čp. 3, pozemek st. p. č. 11/2, k. ú. Ostrovec u Terešova, je zakreslen na mapě stabilního katastru z roku 1838, a to jako zděný objekt, třebaže jde o takřka celodřevěnou budovu. Dům je přízemní, širšího obdélníkového půdorysu, s trojdílnou dispozicí komorového typu. Přední díl se světnicí je řešen jako dvojtakt. Střecha je sedlová, při severním štítu s polovalbou. Ještě v roce 1988, kdy stavbu fotografoval J. Gryc (Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, č. neg. 183915), mělo stavení doškovou střechu, lemovanou při štítech a podél okapu dřevěným šindelem. Někdy kolem roku 1995 bylo roubení nahrazeno novým materiálem. Objekt ve hmotě a architektonickém pojetí přežívá dál. Stavení tvořilo součást zemědělské usedlosti, ke které patřila na jihovýchodní straně podle stabilního katastru dřevěná budova – bezpochyby stodola. Fotodokumentací uloženou v přílohách státního seznamu kulturních památek v Národním památkovém ústavu, ú. o. p. v Plzni, je doložena na Rokycansku existence záspí a průčelního štítu s přetaženou střechou a prkenným parapetem také u domu čp. 35 ve Vejvanově (dosud existuje), čp. 9 v Medovém Újezdu (stále ve velmi dobrém technickém stavu s vysokou vypovídací hodnotou) nebo čp. 1 v Těškově. V tomto posledním případě je přesahem střechy kryta pouze podélná – zápražní (jihozápadní) strana stavení. Dům je přízemní, se sedlovou střechou, při návesním štítu s polovalbou. Má tradiční trojdílnou dispozici a trojosé průčelí na straně světnice. Roubená vnitřní stěna dále vyděluje ze světnice světničku.

6 Drobné přízemní stavení čp. 42/E5 leží při jihovýchodním okraji Hlohoviček, stranou od středověkého vesnického jádra. Je zakresleno na mapě stabilního katastru z roku 1838, a to jako stavba dřevěná. Dodnes je z větší části roubená, přinejmenším pak celá jeho západní strana (vyjma části s černou kuchyní). Zápražní (východní) strana domu má záspí uzavřené parapetem bedněným z prken. Na dobové fotografii (Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, č. neg. 5639, K. Tůma, 1963) je stavba opatřena tradiční doškovou střechou, lemovanou po vnějším okraji dřevěným šindelem. Dnes jde o střechu z vláknitocementových šablon.

Obr. 3. Újezd u Svatého Kříže (okr. Rokycany), zemědělská usedlost čp. 18. Roubená stodola. Dnes již zaniklá. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto V. Douba, 1964)

v přízemí s komorami a v patře se sýpkou přístupnou zvenčí po pavláčce (Újezd sv. Kříže, opět usedlost čp. 18; obr. 4).⁷ – Roubené chlévy většinou už v první třetině 20. století (a často i dříve) ustoupily zděným konstrukcím, také z toho prostého důvodu, že dřevo v prostředí, kde se chovají hospodářská zvířata, velmi trpí a rychle dožívá.

Dřevo bylo běžné při stavbě návesních zvoníc a kaplí. Jen na Rokycansku a v sousedním severním Plzeňsku se těchto pozoruhodných stavbiček uchovalo hned několik. Třebaže některé z nich jsou dnes pouhou replikou původního objektu (návesní kaple v Ostrovci a jiné), lze je i tak oprávněně vnímat jako nositele místních lidových a stavebněřemeslných tradic.

Zděný dům typický pro Rokycansko, Radnicko nebo Zbirožsko v druhé polovině 19. století a na přelomu 19. a 20. století se zásadnějším způsobem neliší od obdobných staveb na jižním a severním Plzeňsku. Prakticky vždy se jedná o přízemní budovu obdélníkového půdorysu, často stojící na místě staršího objektu, jehož zánik – třeba v důsledku povodně, požáru nebo pouhého dožití stavebních konstrukcí současně s požadavky na modernizaci – znamenal jen výjimečně změnu staveniště. Nové stavby většinou měly opět trojdílnou dispozici a tradiční štítovou orientaci. Později, přibližně od osmdesátých let 19. století, se domy stavěly v čele statků i v okapové orientaci. Tato varianta byla oblíbená i v první třetině 20. století. Tehdy na venkov začaly pronikat cizí stavební typy včetně městských vilek. Obvykle se uplatňovaly v prostoru majetnějších dvorů nebo na nových parcelách při okraji obce. Pouze ojediněle to byly patrové stavby; přízemní objekty, od poslední čtvrtiny 19. století s takzvanými polopatry, i nadále převládaly.

Pojetí fasád odpovídalo ještě v druhé polovině 19. století doznávajícímu vlivu lidového klasicismu.⁸ Především ten v dobách svého rozkvětu předurčil celkový vzhled nejedné obce v oblasti mezi Plzní a Rokycany. Příkladem jsou Ejpvovice, rozlehlá ves, která na konci třicátých let 19. století měla zhruba už polovinu staveb nespálních, zatímco jinde jich tehdy bylo ještě poskrovnu. Průčelí typického ejpovického domu a sýpky členily římsy, lisény a čabráky, brána měla zdobný štítový nástavec (usedlost čp. 3; obr. 5). – Na přelomu 19. a 20. století se na venkově

Obr. 4. Újezd u Svatého Kříže (okr. Rokycany), zemědělská usedlost čp. 18. Patrová sýpka. Dnes již zaniklá. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto V. Douba, 1964)

uplatňovaly také prvky historizující (eklektické) architektury a posléze secese.

Nástup nového režimu v Československu v roce 1948 a kolektivizované zemědělství na scelených pozemcích znamenaly pozvolný zánik tradičních způsobů venkovského hospodaření, přenášených předtím po staletí z generace na generaci. Grunt jako základní hospodářská jednotka přestal existovat. Vesnice byly najednou plně hospodářských budov, které zůstaly bez adekvátního

7 Roubené patrové sýpky se dochovaly ve větší míře např. na severním Plzeňsku, v oblasti mezi Hromnicemi, Horní Bělou, Žebnicí, Manětínem a Žihlívou. Obvykle jde o stavby celodřevěné, někdy se zděným přízemím a roubeným patrem, vždy ale s pavláčkou na podélné nádvorní straně, kryté přesahem střechy. Není výjimkou, že sloupky zábradlí jsou zdobně vyřezávané. Asi nejpočetnější soubor těchto staveb stále existuje v Jarově (vesnická památková zóna), přestože některé, které v obci stály ještě v letech 1950–2010, už zanikly (např. čp. 33 – požár). Shodují se typologicky, ale ne v detailech. Jejich vznik lze klást do poslední třetiny 18. a první třetiny nebo poloviny 19. století.

8 MENCL, V., c. d., s. 553, uvádí: „Cím byly jihočeským zedníkům Budějovic, Horažďovic nebo Bechyně, byla západočeským Plzeň. Až do poloviny 30. let 18. století tam žil mistr Auguston, plzeňský rodák, syn plzeňského stavitele, který toto město po čtvrt století proměňoval z renesančního v barokové;“ [...] „Vliv augustonovského baroka se týkal jen štítových nástavců, kde zaměřoval starší a prostší místní typ, ovlivněný barokem 17. století, tvary pohyblivějšími.“ [...] „České vesnice kolem Plzně byly dlouho dřevěné,“ [...] „Barokizující štít se v nich objevil proti ostatním krajům pozdě“ [...] „ponejvíce s augustonovským vnitřním členěním a linearizujícím rázem říms. Zachoval si také dlouho prostý trojúhelný obrys dřevěného štítu. Z nejzajímavějších vesnic tohoto typu jsou tam Koterov“ [...] „Dýšina, Ejpvovice, Božkov, Dolany a Nezabavětice, k Plzeňsku však počítáme i všechny ostatní, jež leží mezi Horní Břizou, Stáhlavicemi, Plzní a Rokycany.“

využití, a tak ztratily na významu. V lepším případě zemědělec přišel o živý a mrtvý inventář, leckdy i o své polnosti. V tom horším mu byl veškerý majetek zabaven a ruku v ruce s tím nejednou následovala ztráta osobní svobody. To vše se dříve nebo později negativně promítlo do technického stavu staveb, počínaje absencí pravidelné údržby a konče jejich destrukcí a úplným zánikem.

Pozornost vesnických lidí se oproti dřívějšímu daleko více soustředila na bydlení v pohodlí, na městský způsob. Tak se na venkově za socialismu objevil nový fenomén – moderní patrové dvougenerační domy, které na místě tradičních domů jako jejich náhrada degradovaly historické prostředí. Takřka veškerá nová výstavba se vymykala svému okolí cizorodým urbanistickým konceptem (běžné bylo například odsazení objektu z uliční čáry, jeho špatná orientace nebo nevhodný tvar střechy a celkově předimenzované hmotové řešení).

Fotodokumentace historického stavebního fondu na venkově na Rokycansku, uložená ve fototéce plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu, čítá stovky černobílých snímků. Jsou na nich zachyceny stavby dnes jak již zaniklé, tak přestavěné mnohdy až k nepoznání. Naštěstí stále existují případy, kdy stará budova přečkala do počátku 21. století prakticky beze změn oproti svému stavu v šedesátých až osmdesátých letech 20. století. Právě tehdy vznikla drtivá většina snímků v uvedené fototéce.

Obr. 5. Ejpovice (okr. Rokycany), zemědělská usedlost čp. 3. Obytné stavení, brána i sýpka se dochovaly takřka ve stejném stavu, v jakém byly při pořízení snímku. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto K. Tůma, 1963)

Také díky nim lze dnes i v budoucnosti lépe nahlédnout do bohaté minulosti vesnických památek a sídel v západních Čechách.

Literatura

- BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr: *Rokycansko na starých pohlednicích*. Hostivice, Baron, 2007.
- BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr: *Zbirožsko na starých pohlednicích*. Hostivice, Baron, 2007.
- BROŽ, Josef: *Lidové stavby na Plzeňsku*. 1. část. Ejpovice. Plzeň, Společnost pro národopis a ochranu památek, 1922.
- BROŽ, Josef: *Lidové stavby na Plzeňsku*. 2. část. Letkov – Týmákov – Mokrouš. Plzeň, Společnost pro národopis a ochranu památek, 1922.
- FOUD, Karel; KAREL, Tomáš: *Vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny v Plzeňském kraji*. Plzeň, Plzeňský kraj, 2004.
- FOUD, Karel; KOVÁČOVÁ, Jaroslava: Krása starých dřevěných staveb, K výstavě snímků z fotoarchivu plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu. In *Památky západních Čech*. 3. Plzeň, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2013, s. 130–133.
- MENCL, Václav: *Lidová architektura v Československu*. Praha, Academia, 1980.
- PEŠTA, Jan: *Encyklopedie českých vesnic*. 3. díl, Západní Čechy. Praha, Libri, 2005.
- Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany, vl. nákl., 1898.
- ROŽMBERSKÝ, Petr; VAŘEKA, Pavel: *Středověké osídlení Rokycanska*. Praha, Společnost přátel starožitností v Praze/Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, 2013.
- ŠKABRADA, Jiří: K problematice barevného rozlišení vesnických staveb na mapách stabilního katastru v Čechách. *Památky a příroda*. 1984, roč. 44, s. 199–206.
- ŠVÁB, František et al.: *Plzeňsko, Národopisné oblasti, Plzeňská, Plasská, Radnickorokycanská, Hradištská (Bloucká), Chotěšovská a Stržbrská*. 1. sv. Praha, Národopisná společnost československá, 1934.

Summary

On the rural house in the area around Rokycany

Minor remarks based on photographs from the archives of the National Heritage Institute's regional office in Pilsen

Keywords: area around Rokycany — rural house — countryside in the 19th and 20th centuries — changes in construction techniques and technologies — relics of vernacular architecture — V. Mencl — archival photographs

The authors briefly mention the main types of historic rural houses, both timbered and made of bricks, in the area around Rokycany

in the Pilsen Region. They deal with that theme on the background of the development of settlement patterns and changes in construction techniques and technologies from the 19th century to the recent past. Their remarks are also based on their own knowledge gleaned by studying the black-and-white photographs featuring the relics of vernacular architecture. Taken by the employees of the state-funded regional preservation agency between the 1960s and 1980s, those photographs are now kept in the photo archives of the Pilsen-based office of the National Heritage Institute.

(Translated by Karel Matásek)